

Mosaic olímpic

Recerca multidisciplinar i difusió dels estudis olímpics
CEO-UAB, 20 anys

Editors

Emilio Fernández Peña
Berta Cerezuela
Miquel Gómez Benosa
Chris Kennett
Miquel de Moragas Spà

Centre d'Estudis Olímpics
Universitat Autònoma de Barcelona

Ajuntament de Barcelona

Mosaic olímpic

Recerca multidisciplinar i difusió dels estudis olímpics
CEO-UAB, 20 anys

Editors

Emilio Fernández Peña, Berta Cerezuela, Miquel Gómez Benosa, Chris Kennett, Miquel de Moragas Spà.

Edició

Ajuntament de Barcelona
i Centre d'Estudis Olímpics
de la Universitat Autònoma de Barcelona

**Consell d'Edicions i Publicacions
de l'Ajuntament de Barcelona:**

Ignasi Cardelús, Enric Casas, Eduard Vicente, Jordi Martí, Màrius Rubert, Jordi Campillo, Glòria Figuerola, Víctor Gimeno, Joan A. Dalmau, Carme Gibert, José Pérez Freijo.

Traducció i correcció lingüística

Anna Baldirà, Steve Norris, Mercè Roselló, UAB Servei d'Idiomes Moderns

Diseny i maquetació

Míreia Rocher, Ramon G. Sedó,

Edició i impressió

Direcció d'Imatge i Serveis Editorials
www.bcn.cat/publicacions

© de l'edició: Ajuntament de Barcelona
i Centre d'Estudis Olímpics de la Universitat
Autònoma de Barcelona

© dels textos: els seus autors

ISBN de l'Ajuntament de Barcelona 978-84-9850-312-8

ISBN del Centre d'Estudis Olímpics 978-84-938759-0-9

Dipòsit legal: B.18575-2011

Abril 2011

Imprès amb paper ecològic

Agraïments

L'edició d'aquest llibre s'emmarca en la celebració dels 20 anys d'activitat del Centre d'Estudis Olímpics de la Universitat Autònoma de Barcelona, creat al juny del 1989. Volem expressar el nostre agraïment a totes les persones i les institucions que, d'una manera o altra, han col·laborat a fer realitat aquest projecte.

I, singularment, a l'Ajuntament de Barcelona, cofundador del CEO-UAB, que ha fet possible la impressió d'aquesta edició.

Els continguts d'aquest llibre no es poden reproduir, ni totalment ni parcialment, ni enregistrar, ni transmetre per un sistema de recuperació d'informació, en cap forma ni per cap mitjà, sigui fotomecànic, fotoquímic, electrònic, per fotocòpia o qualsevol altre, sense el consentiment previ per escrit dels editors.

Centre d'Estudis Olímpics (CEO-UAB)
Universitat Autònoma de Barcelona
Campus UAB – Edifici N, planta 1
E-08193 Bellaterra (Cerdanyola del Vallès)
Barcelona, Catalunya – Spain
Tel. +34 93 581 19 92
Fax: +34 93 581 21 39
ceoie@uab.cat
<http://ceo.uab.cat>

Mosaic olímpic

Recerca multidisciplinar i difusió dels estudis olímpics
CEO-UAB, 20 anys

Editors

Emilio Fernández Peña

Berta Cerezuela

Miquel Gómez Benosa

Chris Kennett

Miquel de Moragas Spà

Sumari

Presentació	9
Ana Ripoll	
Pròleg	11
Alejandro Blanco	
Introducció	13
Emilio Fernández Peña	
Les raons acadèmiques d'un centre d'estudis olímpics a la universitat	19
Miquel de Moragas	

Origen i evolució d'un Centre d'Estudis Olímpics

Els orígens del CEO-UAB, 1989-1994	31
Muriel Ladrón de Guevara	
La gestió de la informació i la documentació al servei d'un centre de recerca	39
Berta Cerezuela i Pilar Cid Leal	
El Moviment Olímpic i el món acadèmic	47
Núria Puig Brandes	
El CEO-UAB com a dinamitzador dels estudis olímpics	57
Testimonis d'experts internacionals que valoren el llegat del CEO-UAB:	
• Deanna Binder (Institute for Olympic Education at the University of Alberta)	58
• Susan Brownell (University of Missouri, St. Louis)	59
• Richard Cashman (University of Technology, Sydney)	60
• Laurence Chalip (University of Texas at Austin)	61
• Gabriel Colomé (Centre d'Estudis d'Opinió - Generalitat de Catalunya)	62
• Lamartine P. DaCosta (Universidade Gama Filho)	63

• Conrado Durántez (Academia Olímpica Española).....	64
• Kang Shin-Pyo (Inje University).....	65
• Bruce Kidd (University of Toronto).....	66
• John MacAloon (University of Chicago).....	67
• Andy Miah (University of the West of Scotland).....	68
• Roy Panagiotopoulou (National and Kapodistrian University of Athens).....	69
• Hai Ren (Beijing University of Physical Education).....	70
• Nancy Rivenburgh (University of Washington).....	71
• Otto J. Shantz (University of Koblenz-Landau).....	72

Els Jocs Olímpics de 1992

Conversa de Juan Antonio Samaranch, Pasqual Maragall i Josep Miquel Abad, deu anys després dels Jocs de Barcelona	77
Miquel Botella i Miquel de Moragas	
L'ombra de Barcelona	87
Isidre Rigau	
Les cerimònies olímpiques de Barcelona'92: el gran bufet de les imatges mediàtiques	97
Núria Garcia	
L'Olimpíada Cultural de Barcelona el 1992. Llums i ombres. Lliçons per al futur	105
Miquel de Moragas	
Conèixer la Barcelona olímpica: preservació i accés a la memòria dels Jocs Olímpics de Barcelona'92 a través de les fonts documentals	117
Berta Cerezuela	
Barcelona'92 i l'estudi dels llegats dels Jocs Olímpics	125
Chris Kennett	

Temes clau de l'Olimpisme

Televisió i Jocs Olímpics: simbiosi, globalitat i construcció de sentit.....	137
Emilio Fernández Peña i Ibone Lallana del Rio	
Els nous mitjans i els Jocs: el Moviment Olímpic i el web social en la difusió de missatges.....	147
Emilio Fernández Peña	
La dimensió cultural dels Jocs Olímpics: les cerimònies i les Olimpíades culturals com a plataformes per a unes polítiques culturals sostenibles.....	157
Beatriz Garcia	
Els voluntaris com a variable d'èxit als Jocs Olímpics del segle XXI.....	169
Anna Belén Moreno Vílchez	
Olimpisme i els estudis de gènere.....	177
Natividad Ramajo i Ibone Lallana del Rio	
Barcelona'92 postolímpica: esport i multiculturalisme.....	185
Chris Kennett	
La dimensió educativa dels Jocs Olímpics	193
Berta Cerezuela	
L'estudi de l'urbanisme olímpic: balanç de recerca i perspectives de futur.....	203
Francesc Muñoz	
Anàlisi de l'impacte econòmic dels Jocs Olímpics.....	215
Ferran Brunet	

Barcelona'92 i l'estudi dels llegats dels Jocs Olímpics

Chris Kennett

Professor de la Business Engineering School (La Salle-URL); Investigador col·laborador del CEO-UAB

Introducció

Mesurar els impactes d'uns Jocs Olímpics és una tasca d'investigació d'una dificultat notòria. És comprensible que hi hagi una certa obsessió pels estudis d'impacte econòmic a causa de les sumes considerables que s'inverteixen directament i indirectament en l'organització dels Jocs a l'era moderna. Posar una xifra als costos i els ingressos generats per l'organització dels Jocs és important, però només explica una part de la història. Per comprendre totalment el que significa per a una ciutat acollir l'esdeveniment més gran de la nostra societat global, hem d'emprendre una anàlisi multidisciplinària i exhaustiva dels processos interrelacionats que hi ha darrere l'organització dels Jocs abans, durant i després d'haver-los organitzat. Alguns dels impactes són fets tangibles, però n'hi ha molts que són fenòmens intangibles i canviants.

Tal com s'explica al capítol que avalua el llegat dels Jocs de Barcelona'92 (Kennett i Moragas 2006), els Jocs Olímpics ens ofereixen una finestra pràcticament exclusiva per la qual es pot observar i meditar sobre els processos de globalització en aquesta societat tan ràpida. El món s'uneix i observa una ciutat durant un període de dues setmanes de celebració esportiva i cultural. El flux global de capital és evident, ja que els atletes professionals internacionals competeixen per la glòria i la riquesa en meravellosos estadis multimilionaris, mentre els publicistes i els patrocinadors multinacionals lluiten per l'atenció de l'audiència. Els processos mediàtics globals funcionen a tota màquina, ja que les emissores de televisió converteixen els estadis en enormes estudis televisius, en cobreixen tots els angles possibles i en capten cada moment, que s'emeten digitalment a milions de telespectadors d'arreu del món. Els estats nació arriben a l'escenari olímpic mentre voleien les banderes i es canten himnes, alhora que es promouen els valors universals de l'amistat, la solidaritat i el joc net sota els símbols del Moviment Olímpic.

Aquest moment global té lloc en un context local. Una ciutat triada és la responsable de crear aquest context, de fer que tingui lloc aquest moment global, i, en conseqüència, està subjecta a un escrutini internacional. Des del 1984, quan els Jocs de Los Angeles van demostrar el potencial econòmic de les Olimpíades, ser amfitrió dels Jocs Olímpics es va convertir, cada vegada més, en un esport competitiu per ell mateix. Ara, les ciutats candidates han de superar fases de preselecció, avaluacions rigoroses del Comitè Internacional Olímpic (CIO) i dues rondes de votacions abans de tenir a les seves mans el que se sol percebre com la gallina dels ous d'or. Tal com moltes ciutats han descobert pel seu compte, no existeix aquesta gallina dels ous d'or, sinó més aviat una oportunitat per assolir els objectius econòmics, polítics, socials i culturals que requereix una estratègia summament complicada i una gestió operativa d'una infinitat d'agents sense cap garantia d'èxit.

L'amfitrió té l'oportunitat d'utilitzar els Jocs Olímpics com a catalitzador per al canvi, per dur a terme projectes urbans a gran escala en un període de temps relativament curt, per atreure inversions, per provocar un canvi social i per comunicar missat-

ges a una audiència internacional que hi està pendent. De quina manera i per què els agents implicats en l'organització d'uns Jocs Olímpics estableixen els seus objectius, fins a quin punt s'assoleixen aquests objectius, i els impactes a llarg termini que deixen els Jocs darrere seu són punts d'interès per als investigadors en Jocs Olímpics. Aquest capítol debatrà sobre la investigació que es va fer a través del CEO-UAB amb relació a l'organització, els impactes i l'herència a llarg termini, centrant-se en els Jocs Olímpics de Barcelona'92 (Moragas i Botella, 1995 i 2002; Moragas, Kennett i Puig 2003; Kennett i Moragas 2006).

Abans de començar a analitzar l'impacte i el llegat, cal tenir en compte alguns antecedents. Al començament dels anys vuitanta, Barcelona era una ciutat subdesenvolupada que lluitava per superar els processos desindustrialitzadors i la transició cap a la democràcia després que acabés la dictadura de Franco el 1975. Com a capital de la Comunitat Autònoma de Catalunya, era al bell mig del ressorgiment de la identitat nacional catalana i de les reivindicacions cada vegada més grans d'independència de l'Estat espanyol. Per damunt de tot, es tractava d'una ciutat que havia de compensar el temps perdut i la infrainversió: “[...] es tractava, amb una perspectiva d'onze anys, d'encertar-la amb la idea que permetés fer en cinc o sis anys el que no s'havia fet en cinquanta, amb el risc de trigar-hi cinquanta anys més si no s'aprofitava l'oportunitat” (Abad 1995, 12).

En aquest període, Juan Antonio Samaranch va ser elegit president del CIO i va recomanar a l'alcalde de Barcelona que preparés una candidatura. El 1986 es va triar Barcelona com a ciutat amfitriona i va començar el procés de preparació dels Jocs Olímpics de l'estiu del 1992. L'ambiciosa candidatura i els projectes de desenvolupament que s'hi associaven estaven destinats a dur a terme grans transformacions urbanes a la ciutat i, alhora, a promocionar-la a una audiència internacional. Es van posar en marxa el que ara s'identificarien com a processos de màrqueting urbà.

Les claus de l'èxit

La publicació de *Les claus de l'èxit* va aplegar investigadors i experts nacionals i internacionals implicats en l'organització dels mateixos Jocs per observar detalladament el que va fer de Barcelona'92 una història d'èxit (Moragas i Botella 1995). Aquestes perspectives multidimensionals i multidisciplinàries dels Jocs implicaven recollir els impactes que l'esdeveniment tenia a escala local i internacional. A continuació es resumeixen alguns dels descobriments clau d'aquesta investigació.

Els Jocs van suposar una oportunitat política perquè diversos agents assolissin alguns objectius, incloent-hi l'Ajuntament i la Diputació de Barcelona (transformació urbana i inversió econòmica), el Govern de la Comunitat Autònoma de Catalunya (promoció de la identitat nacional catalana), el Govern central espanyol (promoció d'un canvi d'identitat nacional espanyola que trencava els estereotips dels turistes) i la Comunitat Europea (promoció de la identitat i la unitat europea) (Botella 1995). Aquests objectius diferents van donar com a resultat lluites i conflictes entre diversos agents, sobretot per la representació de les identitats nacionals. Tal com va indicar Josep Miquel Abad, en aquella època director general del COOB'92 (el Comitè Organitzador dels Jocs de Barcelona'92), encara que les Olimpíades eren clarament un esdeveniment esportiu, també eren, encara més important, un pretext, una eina per assolir uns objectius polítics, econòmics, socials i culturals més amplis.

La clau política de l'èxit va ser la negociació i l'establiment de pactes entre els agents polítics que van garantir el suport financer dels Jocs, així com un equilibri entre els objectius en conflicte que va resultar acceptable per als diferents agents. Per exemple, els agents de l'espectre polític van impugnar amb vehemència la representació de la identitat nacional catalana, però es va negociar amb èxit i es va evitar un boicot potencial per part dels partits nacionalistes catalans. Això implicava incloure el català com una de les llengües oficials dels Jocs i una representació extensiva de la identitat cultural catalana, sobretot a la cerimònia d'inauguració.

Econòmicament, la clau de l'èxit dels Jocs va ser establir i gestionar un model econòmic mixt per finançar la dimensió infraestructural i d'organització directa i indirecta dels Jocs. Encara que el Govern de la Comunitat Autònoma de Catalunya (13 %) i el Govern central espanyol (10 %) van ser les principals fonts de fons públics, la implicació del sector privat amb el

seu finançament va ser crucial des del començament del procés de candidatura. Els impactes econòmics resultants dels Jocs van ser determinants per originar el canvi a l'època "post 1992" a la ciutat de Barcelona, amb una inversió implicada de 9,4 mil milions de dòlars (Brunet 1995, 227). La garantia d'aquesta injecció econòmica massiva a la ciutat durant un període de sis anys va permetre que comencés una ràpida recuperació del que alguns agents del sector públic i privat percebien com cinquanta anys de subdesenvolupament sota el règim de Franco. Per ressaltar fins a quin punt els Jocs van ser un pretext per dur a terme canvis més grans, només el 16 % del pressupost total es va gastar directament en projectes olímpics (infraestructura esportiva i organització d'esdeveniments esportius), mentre que el 84 % restant es va invertir en projectes indirectes associats, una gran part dels quals van ser infraestructura urbana.

De fet, els canvis infraestructurals urbans que van tenir lloc dins i al voltant de la ciutat de Barcelona entre els anys 1986 i 1992 es poden considerar una de les transformacions urbanes més ambicioses d'una ciutat en el període de postguerra. Entre aquests canvis s'inclouen la construcció de noves infraestructures de comunicació de gran envergadura (sistemes viaris, metro, tren, ampliació de l'aeroport), la remodelació de la costa que obria la ciutat al mar Mediterrani, la regeneració d'una part del districte del Poblenou i la construcció d'una nova zona residencial a través de la Vila Olímpica, les noves instal·lacions esportives de primera classe construïdes en quatre grups al voltant de la ciutat i connectades per una nova circumval·lació de 100 quilòmetres, i els nombrosos projectes d'"embelliment" per tota la ciutat que aprofitaven el llegat arquitectònic i artístic. El context urbà enormement transformat en què es van dur a terme els Jocs es va convertir en una història d'èxit real tant a escala local com internacional, tal com va captar eloqüentment una cita de *The New York Times* el dia de la cerimònia de clausura: "Els esportistes mai no hi van tenir cap oportunitat. No importava si saltaven i corrien i remaven bé, mai no van poder dominar aquests Jocs d'estiu. La ciutat va guanyar els Jocs. La gent de Catalunya va guanyar els Jocs" (Vecsey 1992).

La citació ressalta la importància de la dimensió humana dels Jocs, que també es pot identificar com un factor crucial d'èxit. L'atmosfera festiva de la ciutat durant els setze dies de competició esportiva, amanida amb l'èxit de l'equip olímpic espanyol, va deixar un impacte durador en els visitants i en els espectadors d'arreu del món. Es va aconseguir tenir la "propietat" local dels Jocs, i la gent va donar la benvinguda al món amb orgull i amb els braços oberts. De fet, la generació d'orgull cívica al voltant dels Jocs es va identificar com un important impacte social per a la ciutat. Haver organitzat els que àmpliament es van considerar els millors Jocs Olímpics de la història fins llavors va permetre a Barcelona, i a Catalunya en particular, entrar en l'escena internacional.

Generar suport local per als Jocs, així com maximitzar la publicitat internacional a través de la cobertura mediàtica que l'esdeveniment va rebre, van ser les claus de l'èxit de comunicació del projecte de Barcelona'92. Va ser essencial convèncer la població local que el trastorn de l'estil de vida per la transformació local i el risc de fracàs a una escala sense precedents per als agents implicats pagaven la pena. Això es va combinar amb una estratègia de comunicació externa que va implicar maximitzar la importància cultural de les cerimònies dels Jocs, utilitzar el paisatge urbà com a teló de fons dels esdeveniments esportius, situar càmeres "de bellesa" a punts simbòlics de la ciutat (per exemple, la Sagrada Família) per captar l'ambient i l'atractiu físic de la ciutat, i treballar amb els mitjans en general per garantir la comunicació d'una imatge desitjada. Els resultats sobre la televisió en el projecte d'investigació sobre els Jocs Olímpics van ressaltar l'èxit general a l'hora de comunicar missatges sobre la identitat cultural catalana a les emissions televisives internacionals de les cerimònies d'inauguració i clausura. Tal com s'ha comentat més amunt, la cobertura positiva dels mitjans mundials va ser central pel que fa al reconeixement de l'èxit dels Jocs.

El factor d'èxit final que cal identificar és lògic, però podria no comprendre's: l'èxit dels Jocs en termes d'organització. L'organització dels Jocs es va dur a terme sense cap incident polític o de seguretat ni cap impediment tècnic de gran importància com els que havien afectat alguns Jocs Olímpics previs. Tècnicament, els Jocs es van planificar meticulosament, i els van executar eficaçment i efectivament un equip d'experts altament professional i els esforços de 35.000 voluntaris sense els quals no s'haurien pogut organitzar els Jocs. Tal com s'ha explicat als paràgrafs anteriors, aquests Jocs representaven un gran risc en termes polítics i econòmics; potser el risc era més gran que a qualsevol altres Jocs en la història olímpica

fins llavors. L'organització d'una competició olímpica de setze dies amb èxit va ser essencial per generar un suport públic i un orgull cívic, i per garantir una cobertura positiva en els mitjans internacionals, cosa que Atlanta'96 va descobrir, pel seu compte, quatre anys més tard. El comitè organitzador va complir el que havia promès a temps i dins el pressupost, sense cap problema important del qual valgui la pena informar.

Els estudis multidisciplinaris duts a terme als Jocs de Barcelona'92 van mostrar la naturalesa multidimensional i interconnectada dels impactes. Una interpretació detallada del significat d'aquests impactes, localment i globalment, va requerir un enfocament integrat i una visió a una escala més gran. Els impactes dels megaesdeveniments s'han d'interpretar en el seu context específic, però no d'una manera aïllada o estàtica, sinó com a part d'un complex teixit d'associacions.

En el cas de Barcelona'92 va ser particularment interessant establir el que s'ha conegut com a “model de Barcelona”. Les transformacions que va experimentar la ciutat per preparar-se per als Jocs van ser centrals amb vista a la construcció d'aquest model o enfocament estratègic per gestionar canvis a gran escala en ciutats. La utilització d'esdeveniments de gran importància com a catalitzador o vehicle de canvi s'ha reproduït a ciutats com ara Sydney, Atenes, Torí i Londres.

Avaluació dels llegats

Com a part de les celebracions del desè aniversari de Barcelona'92, el CEO-UAB va publicar el llibre *L'herència dels Jocs* amb l'objectiu de tornar a la investigació feta a *Les claus de l'èxit*, però amb una visió més a llarg termini dels impactes dels Jocs. Aquest llibre va mostrar diversos canvis importants a llarg termini a la ciutat i els seus voltants que van tenir lloc com a resultat dels Jocs i que van constituir transformacions o llegats.

Les tensions polítiques i les lluites entre els partits polítics i els diferents nivells de l'Administració pública van continuar caracteritzant la política catalana i espanyola en general en els anys posteriors als Jocs. Aquestes relacions van arribar al límit quan el Partit Popular (PP), partit espanyol centrista de centre-dreta, va arribar al poder al Govern central l'any 1996, mentre que el partit nacionalista moderat català Convergència i Unió (CiU) romania al poder a Catalunya, i el Partit Socialista Català (PSC) a la ciutat i a la província de Barcelona. Malgrat les clares divisions ideològiques, els partits van arribar a un consens sobre l'organització d'un altre esdeveniment important a Barcelona: el Fòrum Universal de les Cultures 2004.

Aquest acte, inventat pels agents polítics de la ciutat de Barcelona, tenia un concepte molt semblant al d'una Expo. L'organització del Fòrum emulava el model utilitzat per als Jocs Olímpics de Barcelona'92 pel que fa a l'organització d'un esdeveniment internacional com a catalitzador d'un canvi urbà, social i econòmic basat en la relació públic-privat. Aquesta vegada, la remodelació urbana es va centrar a la part septentrional de la costa i va ampliar les transformacions fetes al Port Vell, la Vila Olímpica i el Port Olímpic.

L'estudi elaborat per Carbonell (2002) va mostrar que deu anys després dels Jocs la venda de les propietats de la Vila Olímpica com a béns immobles d'alta qualitat havia creat un veïnat de classe mitjana-alta. El mateix havia de passar com una part dels canvis del Fòrum, amb la creació del veïnat de Diagonal Mar amb els seus edificis de pisos de gran altura i de gamma alta que miren al Mediterrani, envoltat per noves construccions d'hotels, centres de conferències i comerços. La zona adjacent del Fòrum incloïa una impressionant arquitectura postmoderna, enormes places de ciment i canvis al port esportiu que es van utilitzar per presentar l'esdeveniment, que va durar tres mesos.

Tot i que el desenvolupament urbà implicava la regeneració de sòl desindustrialitzat i la neteja del riu Besòs i de l'àrea costanera en què entrava, el Fòrum va ser molt criticat per grups comunitaris locals per les seves pràctiques especulatives, l'aburguesament i la falta d'inversió en els veïnats circumdants, entre els més pobres de la ciutat.

En termes d'inversió en infraestructura urbana durant el període entre el 1992 i la celebració del Fòrum el 2004, es van injectar un total d'11.800 milions d'euros a la ciutat, 2.000 milions d'euros més que durant els sis anys anteriors als Jocs

Olímpics (Brunet 2002). El compromís per un desenvolupament continu de la ciutat era clar, i els Jocs només havien estat el punt de partida d'importantes transformacions que havien d'incloure la prolongació de l'avinguda de la Diagonal fins al mar, l'ampliació contínua de l'aeroport, un nou sistema de tramvia, la construcció de l'enllaç pel tren d'alta velocitat amb Madrid, etc. També es va desenvolupar un nou districte, el 22@, darrere la Vila Olímpica, que ha atret amb èxit companyies d'alta tecnologia a un terreny industrial que era desert. Barcelona com a ciutat creixia i tornava al mapa internacional.

Entre mitjan i final anys noranta, el turisme es va començar a expandir a la ciutat. Les arribades de turistes van augmentar d'1,7 milions el 1990 a més de 6,7 milions el 2008, i van consolidar Barcelona com una destinació europea per a vacances curtes i un port d'escala clau per als principals creuers (Turisme de Barcelona 2009). L'oferta va respondre a una demanda més gran, amb un augment del nombre d'hotels de 118 el 1990 a 310 el 2002, molts dels quals tenien quatre o cinc estrelles, juntament amb instal·lacions noves i millorades per a conferències i fires, restaurants i altres serveis orientats als turistes. Duran (2002) va calcular que el turisme va aportar directament més de 1.000 milions d'euros als ingressos de la ciutat (14 % del PIB) el 2001 i que va duplicar la seva importància econòmica des del 1995.

Potser el llegat econòmic clau del període post-Barcelona'92 va ser el canvi consolidat a una economia basada en els serveis. No obstant això, es va criticar la dependència de la indústria respecte del turisme i la construcció, que havien portat el desenvolupament econòmic i social a la ciutat. Els beneficis econòmics positius en termes d'ingressos del turisme es van contraposar a les acusacions de les atencions de Barcelona més per als turistes que no pas per als seus ciutadans, dels impactes negatius dels turistes escandalosos durant escapades de cap de setmana de baix cost, d'inseguretat i degradació mediambiental, i de feines poc segures i de baixa qualitat creades a molts sectors de la indústria dels serveis. La crisi econòmica que va començar el 2008 va exposar la dependència de la ciutat respecte de les indústries del turisme i la construcció, i la necessitat de diversificar-se per mitjà d'iniciatives com el projecte 22@.

La ciutat també va treure profit dels seus coneixements en gestió esportiva i de la utilització postolímpica de les instal·lacions. Barcelona s'ha consolidat com una de les capitals esportives d'Europa i presumeix d'instal·lacions capaces d'acollir competicions internacionals en nombrosos esports. Així, és la llar del llegendari FC Barcelona, amb l'estadi de futbol més gran d'Europa, i del RCD Espanyol que va inaugurar l'agost de 2009 el seu nou estadi amb capacitat per a 40.000 espectadors; l'Estadi Olímpic, seu dels Campionats Europeus d'Atletisme el 2010 i que regularment acull importants concerts; el Palau Sant Jordi, un estadi cobert, ha estat l'escenari dels Campionats del Món de Natació, les finals de la Copa Davis, les finals de la Final Four Euroleague, i de nombrosos concerts i esdeveniments culturals; les piscines olímpiques i les instal·lacions associades (entre les quals s'inclouen dues piscines de mida olímpica exteriors i a cobert) s'han obert com a instal·lacions esportives públiques, de la mateixa manera que algunes altres seues olímpiques. Per tant, la ciutat s'ha beneficiat d'un llegat esportiu ric, i ha inspirat i facilitat la participació esportiva, en combinació amb l'expansió de la indústria dels gimnasos en el sector privat. El nombre de socis d'instal·lacions esportives va augmentar de 20.000 al començament dels anys noranta a 149.000 el 2001 (Segura, Serra i Pallegà 2002).

Tot i que és difícil de mesurar, un dels llegats principals dels Jocs ha estat el sociocultural. A més de comunicar correctament el canvi d'identitat nacional a Catalunya en particular, però també en el context espanyol, la ciutat de Barcelona i la gent de Catalunya es van beneficiar d'un sentit col·lectiu de reconeixement per part de la comunitat internacional després d'haver organitzat els que en aquell moment es van considerar "els millors Jocs de la història". La confiança renovada de la ciutat en ella mateixa va tenir un paper clau en el seu desenvolupament.

El llegat olímpic en el discurs esportiu internacional

Les claus de l'èxit i la investigació continuada de *L'herència dels Jocs* van oferir l'oportunitat de reflexionar a escala local i internacional sobre els motius exactes pels quals els Jocs de Barcelona'92 havien estat un èxit, però va caldre més temps,

així com aplegar investigadors d'arreu del món, per comprendre que el que en un primer moment s'havien identificat com a impactes es van convertir en llegats (Moragas i Botella 2002). L'oportunitat de desenvolupar la idea que els Jocs Olímpics moderns havien arribat a una escala que podia comportar transformacions tangibles i intangibles a la societat va sorgir amb l'organització conjunta amb el Comitè Internacional Olímpic del Simposi Internacional sobre el Llegat dels Jocs Olímpics 1984-2000. El tema del simposi es va inspirar en la investigació i la visió del professor Richard Cashman a la Càtedra Internacional d'Olimpisme al CEO-UAB del 2002.

El simposi va aplegar acadèmics, representants del CIO i membres de comitès organitzadors de Jocs Olímpics per debatre sobre el concepte de llegat olímpic i la seva importància en l'organització dels Jocs Olímpics. Es van combinar estudis d'investigació relacionats amb diferents temes connectats als llegats (política, economia, cultura, societat, urbanisme, esport, comunicació i medi ambient) amb anàlisis individuals i comparatives dels Jocs Olímpics a partir del 1984. Les conclusions principals del simposi van ser les següents:

- El llegat olímpic és multidisciplinari i dinàmic i està influït per una combinació de factors locals i globals.
- El llegat olímpic depèn de l'experiència i la capacitat visionària dels comitès organitzadors i dels països, les regions i les ciutats organitzadores.
- El concepte de llegat comença amb el disseny de la candidatura i arriba, segons sembla sense uns límits clars, fins al període postesdeveniment.
- Els llegats olímpics contribueixen a la continuïtat del Moviment Olímpic, i es van fer recomanacions que indicaven que la planificació de creació de llegats per mitjà de la realització d'uns Jocs Olímpics s'hauria de tenir en compte com un dels aspectes clau dels processos d'avaluació de candidatures.
- La planificació de llegats a llarg termini es va identificar com un punt central pel que fa al desenvolupament sostenible dels Jocs i les ciutats amfitriones (Moragas, Kennett i Puig 2003).

Els llegats intangibles, com ara la producció d'idees i valors culturals, les experiències interculturals i no exclusivistes, la memòria popular, l'educació, etc., van actuar com a impulsors a l'hora de crear llegats tangibles (infraestructura, economia). La cultura, segons les conclusions del simposi, s'hauria de considerar la font principal de tots els altres llegats.

El simposi també va plantejar alguns temes importants relacionats amb l'estudi dels llegats. Per exemple, el mesurament d'impactes econòmics es va identificar com una empresa molt complexa que implicava moltes variables que canviaven amb el temps i dificultaven la comparació entre Jocs. En termes d'impactes socials, es va emfatitzar la necessitat d'analitzar els llegats olímpics en el context dels processos de globalització i de construcció de governança. Políticament, es va ressaltar el paper internacional dels Jocs en la promoció de la pau i dels valors educatius com un repte clau per a les noves realitats del segle XXI.

Potser el més important és que el simposi va identificar una funció clau del CIO a l'hora d'establir la planificació, la implementació i l'avaluació de llegats com a parts fonamentals dels processos d'elecció de candidatures olímpiques i de gestió dels Jocs. El concepte de desenvolupament sostenible va ser central en aquesta proposta, ja que es va identificar la necessitat d'invertir en el benefici a llarg termini dels ciutadans de la comunitat amfitriona, en lloc de centrar-se en les implicacions a curt termini d'acollir un esdeveniment esportiu amb èxit. Després del simposi s'ha aprovat una recomanació que requereix que les ciutats candidates incloguin el llegat en la seva planificació, i el CIO ofereix ajuda als comitès organitzadors en temes de llegat. El concepte de llegat olímpic s'ha convertit en una part de la política del CIO, i ara la planificació de llegats és una part obligatòria en el procés de presentació de candidatures.

Observacions finals

L'estudi dels Jocs Olímpics de Barcelona'92 i els seus impactes va transcendir l'àmbit local i va contribuir directament a construir un discurs internacional sobre el paper dels megaesdeveniments en els processos de globalització i el seu potencial de deixar llegats duradors a les ciutats amfitriones i més enllà. La naturalesa multidimensional de les anàlisis dels llegats mostra la necessitat d'equips d'investigació comuns i multidisciplinària i d'estudis longitudinals que permetin una interpretació completa de la naturalesa interdependent dels impactes a llarg termini. L'existència de centres d'estudi especialitzats com el CEO-UAB és fonamental pel que fa a l'organització, la coordinació i la promoció d'aquest tipus d'iniciatives d'investigació. Sense aquests centres, tindriem molts menys coneixements sobre els impactes transcendents dels Jocs Olímpics.

Referències bibliogràfiques

- Abad, Josep Miquel. 1995. "Balanz de les realitzacions del COOB'92". A *Les claus de l'èxit: impactes socials, esportius, econòmics i comunicatius de Barcelona'92*, eds. Miquel de Moragas i Miquel Botella, 11-17. Bellaterra: Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport. Universitat Autònoma de Barcelona.
- Botella, Joan. 1995. "Els Jocs polítics: actors i estratègies entorn als Jocs Olímpics de Barcelona 1992". A *Les claus de l'èxit: impactes socials, esportius, econòmics i comunicatius de Barcelona'92*, eds. Miquel de Moragas i Miquel Botella, 145-154. Bellaterra: Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport. Universitat Autònoma de Barcelona.
- Brunet, Ferran. 1995. "Anàlisi econòmica dels Jocs Olímpics de Barcelona'92: recursos, finançament i impactes". A *Les claus de l'èxit: impactes socials, esportius, econòmics i comunicatius de Barcelona'92*, eds. Miquel de Moragas i Miquel Botella, 209-243. Bellaterra: Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport. Universitat Autònoma de Barcelona.
- Brunet, Ferran. 2002. "Anàlisi de l'impacte econòmic dels Jocs Olímpics de Barcelona, 1986-2004". A *Barcelona: l'herència dels Jocs (1992-2002)*, eds. Miquel de Moragas i Miquel Botella, 245-274. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics (UAB), Ajuntament de Barcelona, Editorial Planeta. <http://ceo.uab.cat/2010/docs/C20202.pdf>.
- Carbonell, Jordi. 2002. "La Vila Olímpica, deu anys després". A *Barcelona: l'herència dels Jocs (1992-2002)*, eds. Miquel de Moragas i Miquel Botella, 309-320. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics (UAB), Ajuntament de Barcelona, Editorial Planeta. <http://ceo.uab.cat/2010/docs/C20202.pdf>.
- Duran, Pere. 2002. "Turisme: els impactes dels Jocs i de la seva imatge sobre el turisme". A *Barcelona: l'herència dels Jocs (1992-2002)*, eds. Miquel de Moragas i Miquel Botella, 275-294. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics (UAB), Ajuntament de Barcelona, Editorial Planeta. <http://ceo.uab.cat/2010/docs/C20202.pdf>.
- Kennett, Chris, i Miquel de Moragas. 2006. "Barcelona 1992: Evaluating the Olympic Legacy". A *National Identity and Global Sports Events Culture, Politics, and Spectacle in the Olympics and the Football World Cup*, eds. A. Tomlinson i C. Young, 177-195. Albany: SUNY Press.
- Moragas, Miquel de, i Miquel Botella, eds. 1995. *Les claus de l'èxit: impactes socials, esportius, econòmics i comunicatius de Barcelona'92*, Bellaterra: Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport. Universitat Autònoma de Barcelona.
- Moragas, Miquel de, i Miquel Botella, eds. 2002. *Barcelona: l'herència dels Jocs (1992-2002)*. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics (UAB), Ajuntament de Barcelona, Editorial Planeta. <http://ceo.uab.cat/2010/docs/C20202.pdf>.
- Moragas, Miquel de, Chris Kennett i Nuria Puig, eds. 2003. *The Legacy of the Olympic Games 1984-2000: International Symposium Lausanne, 14th, 15th and 16th November 2002*. Lausanne: International Olympic Committee. <http://doc.ero.ch/record/18259?ln=fr>.
- Segura, Xavier, Àndor Serra i Ramon Pallejà. 2002. "L'ús de les instal·lacions olímpiques". A *Barcelona: l'herència dels Jocs (1992-2002)*, eds. Miquel de Moragas i Miquel Botella, 183-196. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics (UAB), Ajuntament de Barcelona, Editorial Planeta. <http://ceo.uab.cat/2010/docs/C20202.pdf>.
- Turisme de Barcelona. 2009. *Estadístiques de turisme a Barcelona = Estadísticas de turismo en Barcelona = Barcelona Tourism Statistics: síntesi*. Barcelona: Turisme de Barcelona.
- Vecsey, George. 1992. "Heartfelt adéu, adéu: Barcelona Won Gold". *New York Times*, 10 de agosto 10, secció C, p. 4.